

figyelnek az itthon megtermelt tudományos eredményekre, javakra. Döntéseikben kevésbé érvényesítik a tudományos élet eredményeit.

– Mit tanácsolna a néprajzi egyetemi oktatás iránt érdeklődnek?

– A Babeş-Bolyai Tudományegyetemen 1990 őszétől folyik néprajzos képzés. A magyar néprajz előbb csak mellékszakként, majd főszakként, az utóbbi években már külön szakként is választható. Közben kiépítettük a magiszteri képzésünket is, s előbb Keszeg Vilmos, majd én is doktori programokat indíthattunk. Tanszékünkön tehát teljes képzést biztosítunk a népi kultúra iránt érdeklődő fiataloknak, akik elsősorban múzeumokban, különböző kutatóintézetekben, oktatási intézményekben, médiában, kulturális intézetekben helyezkedhetnek el.

Az utóbbi években Románia is rátért az úgynevezett bolognai rendszerre. Annak keretében az alapképzés három évig tart, míg a magiszteri két, a doktori program pedig három évig. Ettől az évtől egy olyan nemzetközi, elsősorban frankofon magiszteri program résztvevői vagyunk, amelynek keretében fiataljaink Olaszország, Franciaország, Magyarország és Románia egyetemlein tanulhatnak, utána Európa-szerte elismert diplomát nyerhetnek.

Sajnos, Romániában vagy egyetemünkön sem megy könnyen a bolognai rendszerre való áttérés, mivel az (a romániai törvények szerint) nem engedélyezi a néprajz összekapcsolását a nyelv és irodalom szakkal. Remélem, hogy a mostani nehézségek és buktatók után nyugodtabban foglalkozhatunk a néprajz szakot választó fiatalok képzésével.

Tamási Áron közöttünk élt

Ismét itt van május hónapja, 1966-ban ebben a hónapban temettük el Tamási Áront. Egyre többet gondolok Rá. Egyre nagyobb tisztelettel és szeretettel. Egyre jobban, döbbenetben látom nyelvezetének nagyszerűségét. Érzem azt a végtelen szerető féltést, amellyel annyira kötődött ehhez a kis néphez, amelyből vétetett.

Többször emlékeztünk Róla Farkaslakán, a szülőfaluban, és én többször megpróbáltam összegyűjteni a falusi emberek emlékeit Tamási Áronról, az emberről. Akik elmondták emlékeiket, azok szerre elköltöztek a temető hantjai alá. Kis, jelentéktelen emlékek, mégis olyan kedvesek és jellemzőek a közülük kiemelkedő író emberi voltára.

1955-ben találkoztam Vele először. Azokban az őszi napokban történt, hogy a férjem, Jakab Zsigmond és Jakab Árpád kirándulni vitték Tamásit a szép Nyikó völgyébe. Én csecsemő gyermekemmel itthon maradtam. Férjem naplójában így örököltette meg a számukra nevezetes eseményt: „Szép napunk volt. Hazajött Budapestről Tamási Áron bácsi s mi nem tudtuk örömmünkben, hogyan fogadjuk. Elvittük kirándulni a Nyikó völgyébe. Én voltam a kocsis s olyan büszkén hajtottam a lovakat, mintha a székelyek királyát vittem volna. A víz mellett hátrafelé sarjúkaszálók állottak meg munka közben, s levett kalappal köszöntöttek. Az asszonyok, menyecskék ránk mosolyogtak. A fák még épek, a bokrok színesek. A vargacseresznye bogyói, mint gyöngyszemek piroslanak firtősen. Vízlaposban Gyula bátyámék, akiket gyermek korából ismert az író, nagy szeretettel fogadtak. Sétáltunk a kertben, megkóstoltuk a torzsátlan körtét, a ringlószilvát, vajas-mézes kenyeret ettünk. Áron szerette, hogy olyan szép méhészetet, gyümölcsöst állított Gyula bátyám.

Aztán mesélt Pestről, az ottani életről, könyveiről. Elmondta, hogy négy évig egy sort sem közöltek írásából, nehezen éltek. Azután »megbocsátottak«, pedig nem kérte a bocsánatot. Erdemei elismerésül Kossuth-díjjal tüntették ki. A könyveit kiadták, melyeket szeret a magyar közönség. De csak korlátozott számban adják ma is ki, nem úgy, mint a marxista írók könyveit, és nem is terjesztik úgy.

Ahogy beszélt, huncut, hamis mosoly játszadozott szája szögletében és a szemében. Megengedte, hogy lerajzoljam. Elmosolyodott, messzire nézett, és azt írta a rajz alá: »Mintha jóbarátok között a jövőbe szeretne látni Gyulaföld, 1955. IX. 13. Tamási Áron.«”

Tulajdonképpen Gyulaföld határnél nincs Farkaslakán, ez a név Tamási tollán

született, mert a tanya gazdája Vízlaposban Jakab Gyula volt.

Fancsali Antal mondta el, hogy édesapja, az öreg Fancsali Vencel bácsi egyidős forma volt Tamási Áronnal. – Egyszer fürödtek a Molnár Elek gátjában. A nyári napon még sok gyermek lubickolt a vízben. A gát tetejéről ugrottak, de ugrás előtt elkiláltották magukat: „Csiga-biga bújj ki, két szarvadat dugd ki”. S akkor a két ujjukkal befogták az orrukat, aztán be a vízbe, vagyis a víz alá, ahonnan rövidesen ki is dugták a fejüket, ami azt jelentette, hogy a csiga kidugta a szarvait. Ő azonban, mármint Vencel bácsi, nem dugta ki. Tamási Áron észrevette, lemerült, megfogta és kihúzta az úszni nem tudó fiút. Egy későbbi nagy család leendő apját mentette meg – mondta Anti.

Ágnes néni, Tamási Áron húga férjével, Fancsali Bonda Mátyással, a „szilaj sógorral” a Kalóz utcában lakott. Házuk egyszerű falusi ház, magas tornáccal, melyen még Ágnes néni öreg korában is nyílt a muskátlí. A földszinten kőből rakott pince s fönt két szoba. Az egyikben szívesen tanyáztott Tamási, mert Ágnesnek nem voltak gyermekei, itt tehát csendesen, nyugodtan tudott dolgozni.

Orbán Áron bácsi mondta el: – Az író legtöbbször Ágneshez érkezett meg. Mi a szomszédban laktunk, sokszor bementünk beszélgetni. A kertben terítettek, ott mulattunk, énekeltünk, ő velünk énekelt, de a táncban nem vett részt. Simó Mihály meghívta Bagzosba, ami egy tanya a Kalandatetőn. Mi is mentünk vele, ő szekérral, mi

Tamási Gáspár

Tamási Áron
Jakab Zsigmond rajza

gyalog. Jó beszédes asszonyok is jöttek, mint Ezzsi Juliska, Antiné Eszternéni, Demény Péterné. Simó Mihály tárogatózott s mi énekeltünk. Az abroszt a fűre terítették, rajta túró, sajt, orda, szalonna, néha palacsintát is sütöttek. Az író nagyon szerette hallgatni a beszédünket, néha elévette a ceruzát, s írt is valamit. Szép, magas, csinos feleség volt mellette, talán Erzsike.

Márton Géza szerint Aliz, vagy Terézke (Bazilidesz Teréz) olyan szép volt, hogy sok fiatal férfinak megdobogtatta a szívét. 1956-ban voltak együtt itthon, akkor vitte el őket Géza székéren – amely elé két szép csikót fogott – Varságra Sári János bácsihoz. Azt mondta, hogy a világ végére is elvitte volna, csak nézhesse. A székéren Áron keveset beszélt. Varságra a Tatár útján, gyönyörű helyen vitt az út. Az öreg Sári János nagy vadász hírében állott, farkaskoponya gyűjteménye párját ritkította. Két hetet töltöttek itt, s akkor Géza utánuk menve hazaszekerezett, mert itthon lakodalomba hívták. Gyurkáné Nagy Lajosnak volt lakodalma, és unokatestvér lévén, Tamásiék el is mentek a lagzira. Tamási nem táncolt, de megkérte a fiatalokat, hogy a feleségét táncoltassák meg, amit nagyon szívesen meg is tettek. A csűr döngölt padlóján Alizka vidáman ropta a csárdást a farkaslaki legényekkel.

Tamási Gáspár bácsitól, az író öccsétől hallottam annak idején: Magdóval azon különböztek össze, hogy Magdó szívesen tartotta volna bent a kutyát a házban. Tamási, a világjáró ember azonban bizonyos szempontból ragaszkodott paraszt ősei törvényeihez, akik szerették a kutyát, de lakásukat és fekhelyüket semmiképpen nem osztották meg véle.

Erzsi nénitől hallottam, hogy amikor Orbán Domokos megnősült, ők is hivatalosak voltak a lakodalomba. Erzsi néni és férje, Sípos Ferenc voltak a keresztszülők, ők a főasztalhoz ültek. Feri bácsi kicsit illogatott is és szépen énekelt. Másnap Áron üzent, hogy a sógor menjen le Ágnes nénihez. Feri bácsi kicsit szorongott, mert röstellte azt, hogy a tegnap megrészegett. A sógor úr, vagyis Tamási arra kérte, hogy énekelné el az este énekelt nótát. Feri bácsi húzódozott, de Ágnes feloldotta a helyzetet, szerzett egy kis italt, s töltött egy-egy pohárával. Így jegyezte le Áron a lakodalomban hallott szép népdalunkat:

*Jó estét, jó estét, de nem mindenkinek,
Csak annak a barna lánynak,
aki engem szeret.*

*Hol van az a betyár, aki
gyócsingbe jár?
Nem fekszik az én ágyamba
minden kutya betyár.*

*Mert az én ágyamban széna-
szalma vagon,
Minden széna-szalmaszálon
piros rózsa vagon.*

Id. Fancsali János 1942-ben Budapesten volt szabósegéd. Egy sorbaállásnál találkozott Pakot F. Fülöp bácsival, s ő nagyon örült a földinek, meghívta magához vasárnapra. János el is ment s ott találta Tamási Áront, aki jó barátságot tartott Fülöppel. Megkérdezte Jánost, hogy ki fia, s mikor megtudta, hogy az Andrásé, akkor szívesen emlékezett vissza az apjára. Azt is megtudta beszéd közben, hogy KALOT (Katolikus Legény Egylet) tag, örült és a lelkére kötötte Jánosnak: vigyázzon arra, hogy az egylet kötelez, mert célkitűzése: „Krisztusibb embert; Műveltebb falut; Életerős népet; Önérzetes magyart”.

Egy másik alkalommal – János már itthon volt szabó –, 1962-ben lehetett, Áron benézett hozzá a műhelybe, amelynek ablakán keresztül a korcsmára lehetett látni, ahol Kovács Juliska néni árult. Nézte a kortársait s csóválta a fejét. Kiment közülük a korcsma elé, azok nagy szeretettel fogadták, s volt, aki magázta. Erre azt mondta Áron, hogy olyan két pofot ad annak, aki őt magázta, s nem emlékezik, hogy együtt játszottak a porban, hogy a szeme kiszökik. „Aki idősebb, mint én, az nekem bátyám, aki fiatalabb, az nekem öcsém ebben a faluban”. Tanácsot is adott Jánosnak, hallva, hogy szószólóskodik: vigyázzon a lakodalmak rendjére, mert a templomban a papé a szó, de a lakodalomban a szószólóé, és ő felel annak rendjéért és hangulatáért.

Erzsi néni életében többször felmentem az emlékházhoz, ahol ő fogadta és ízes beszédével elbűvölte a turistákat. Szerettem hallgatni a beszédét. A Nagy utcán,

ahol végimentem, a kapuk előtt ki voltak ülve az asszonyok a kis padokra. Hívtak maguk mellé és én többször le is ültem, sok kedves régi emléket mondtak el a faluról, a lakókról, Tamásiról. Kovács Magdó (Dusza) emlékezett arra, hogy Márta néni (Tamási édesanyja) virrasztójában ő is ott volt. A család tagjai, a rokonok az első szobában ültek a halott mellett. A szomszédok a hátsó szobában, ide jött ki a halott mellől az író felesége, Terézke (ő volt Aliz). Nagyon sírt, nem tudták vigasztalni. Azt mondta, hogy ő nagyon sajnálja ezt a szegény öregasszonyt, aki igazán jó asszony volt, és nagyon jó fiat nevelt.

A sírt a rokonok, szomszédok ásták meg, ott volt köztük Dénes András is. Tőle hallottam, hogy amikor a sírásók hazajöttek és leültek falatozni, közéjük ült Áron is, beszélgetett velük. Szó kezdte az újságírásról. Márton Árpád kezdte volna mondani, hogy ő mit olvasott az újságban. Tamási közbeszólt: – Árpád, te hiszel az újságoknak? – kérdezte. – Én is voltam újságíró, tudom, hogy azok kicsiből is nagyot csinálnak.

Erzsi néni, a Tamási-testvérek legkisebbike kevés beszédű asszony volt. Különösen örültem, amikor mégis szívesen beszélgetett. Elmondta, hogy öreg édesanyjuk Gáspárral lakott egy szobában. Egy kulcs megütötte nagyon a szemét, megoperálták, s az orvos eltiltotta a munkától. Márta néni nem tartotta ki a két hetet, nagyon beteg lett. Áronék éppen itthon voltak a feleségével, összegyűlt a család többi tagja is. Este Áron a feleségével átment az első szobába lefeküdni, de a testvérek ott maradtak az anyjukkal, még éltek négyen: Anna, Gáspár, Ágnes és Erzsi. Észreveték, hogy az anyjuk haldoklik, áthívták Áront is. Ő anyja mellé lépve megfogta a kedves kezét és megcsókolta, majd letérdelt az ágy mellé és ott imádkozott egészen a halál bekövetkeztéig.

Erzsi az apjuk halálakor 16 éves volt. Áront hazahívták Kolozsvárról. Amikor megérkezett, apjuk már a ravatalon feküdt. Áron megcsókolta az arcát, szomorúan vette tudomásul, hogy a szigorú apa, akit ő azért nagyon szeretett, nincs többé. Erzsi volt a legkisebb, még rendezetlen gyermek, így Áron az ő családi örökségét rá akarta ruházni, de az édesanyjuk nem ajánlotta, nem akart a többi testvér között békétlenséget.

Fancsali Vérékó leány korában az édesapjával, Józsi bácsival Mákföldjén lakott, a kedves erdőalji tanyán. Tamási sokszor meglátogatta az édesapjukat. A mára megöregedett asszony kedvesen emlékezett azokra az időkre. – Azt mondta Tamási Áron édesapámnak, hogy ha az Illyg kútjából ihatik, nem adná egész Budapestért. A hátára vetett egy szvettert, s összejárt a farkaslaki határon minden forrást. Nekünk cukrot hozott a zsebében. Egyszer azt

mondta: – Jó neked, Józsi, mert olyant szippantasz ebből a jó levegőből, amelyeket akarsz, s aztán klánétálsz, s még az is van, aki járja. Igaz, volt is, mert ott voltunk mi hárman leánykákul. Kért egy csipor zsendicét, mert juhászokdtunk is, s mikor megitta, azt mondta: – Ez a zsendice megérné Budapest 24 kerületét.

Többen mondják, hogy nem hagyott anyagiakat a falunak. Szeretném elmondani, amit egy időse asszonytól hallottam titoktartás mellett. Elmondhatom, már mind halottak, s lehet, ha nemsokára én is követem őket. Az ötvenes években javították a templomot, s nem volt pénz, csak amit a hívek adogattak össze. Tamási itthon volt, s hallotta a gondokat, mert a lakosság is szegény volt azokban az időkben. Elment a paphoz, valószínűleg Kovács Antal plébános úrhoz és adott az egyháznak háromszáz lejt, ami akkor nagy pénz volt, hiszen nekünk egyhavi fizetésünk is annyi lehetett. Viszont volt egy olyan kérése, hogy neve se írásban, se szóban ne szerepeljen sehol. (Gondolom, hogy az akkori viszonyok között ebből kellemetlenség származhatott, az is lehet, hogy ő, a művelt ember nem akarta adományát újra verni.) A plébános úr titokban mondta el az asszonyának.

Sokszor keseregtem, hogy a magyar népdal, amely évszázadokig szólt falvainkban, kihalófélben van. Felváltotta valami más, ami távol esik a magyar lélektől, pedig a magyar népdal a magyar lélek tükré. Falujárásom közben behívtak ifj. Pakot Imréékhez. Négyen voltak együtt valamikori tanítványaim és olyan csodálatos dalokkal kedveskedtek, hogy tele lett a szívem örömmel. Csupa népdal. Akkor hallottam Imrétől, akit a nagyszülei: Pakot Mátyás bácsi és Véri néni neveltek, hogy ők sokat jártak Ágnes nénihez, Tamásit látogatni, ha itthon volt. Az öregek Tamásival kártyáztak, máriásoztak. Mátyás bácsi együtt gyermekeskedett Tamásival, a közeli utcában laktak, s a gyermekkori almalopásban ő is jelen volt, állt a kertajtóban, míg Áron felmászott a fára. Tamási is meglátogatta őket, a két öreg sokat énekelt, muzsikált. Véri néni nagyon szépen cimbalmozott. Imre így emlékezett: „Mámám cimbalmozott, s Áron bácsi hallgatta, egyszer azt kérde: – Imre, te tudsz-e cimbalmozni? Erre én nagy büszkén odaültem s jól játszottam, mire az író megdicsért. Szerette, ha a fiatalok átveszik az öregek tudását. Emlékszem, sokszor énekelte papókkal azt, hogy:

*Hej, búra, búra, búbanatra születtem,
Nem is édesanya nevelt fel engem,
Nem is édes, nem is egész mostoha,
Azt szerettem, akit nem kellett volna.
(váltogat: Úgy nőtem fel, mint az erdő madara.)*

*Hej, a mindenit ennek a nagy világnak,
Rosszabbul megy dolgom, mint
a kutyanak,
Mert a kutya lefekszik a vackára,
Hej, én meg csak úgy járok
a nagy világban.”*

Jakab Ottóné, Ilonka mondta el, hogy ő kisiskolás volt, amikor hallotta, hogy hazajött az ÍRÓ. Író akkor csak egy volt a farkaslaki ember, de különösen a gyermek számára, mert Ilonka szerint élő író itt nem láttak soha. Így hát a kíváncsiság felvitte Ágnes nénihez, sokat leskelődtek a kapu előtt, hátha kijönne Tamási Áron, s ők meglátnák. Egyszer kijött a tornácra egy kopaszodó férfi, mosdótálat tartott a kezében és abból kiloccsantotta a vizet. Nagy volt a meglepetés és a csalódás, mert hogy az író is olyan volt, mint más ember.

Dr. Tasnádi Gábor Tamási végrendeletének utolsó élő aláírója. Tőle tudom a következő történetet: 1947-ben a *Mezei próféta* forgatása idején történt. A Mátrában forgattak. Benkő Gyula alakította a film főszerepét. A parádi fogadóban az alig sült hús elvette Benkő Gyula étvágyát. Reggelire kenyeret, vaját és alig sült húst adtak. Az egészét összecsomagolták, és az erdőszélen vették elé. A színész étvágya a sápadt húsról itt sem jött meg. – Még egyszer meg kell sütni – mondta Tamási Áron. Be is ment az erdőbe. Kalapjában keserűgombával és kakukkfűvel tért vissza, majd tüzet gyújtottak. A székely író egy lapos követ helyezett a tűzre, amelyet előzőleg letisztított és leégetett, majd tetejére vajat kent. Rövidesen sercegett a vaj a tüzes kővön. Az író rátette a húsdarabokat, a gombakarikákat s mindezekre kakukkfűvet szórt, melyek a füsttel együtt csodálatos illatot árasztottak. Benkő Gyulának ez volt legízletesebb reggelije. Amikor a színész Tamási huncutul csillogó szemébe nézett, azt olvasta ki belőle, hogy nemcsak táplálkozni kell, hanem ismerni kell az erdő, mező fűszereit, amellyel az étkezés külön élvezetet nyújt.

Régi barátunktól, dr. Pál Józseftől hallottam az alábbi történetet: 1964-ben író-olvasó találkozót tartottak a kisbériek Tamásival. 1962-ben adták ki a nagy székely író *Szirom és boly* című könyvét, amely a Tolna megyei székely telepések életét meséli el. Pál Jósikát bízta meg, hogy az író kísérje el a találkozóra. Hodek József, a házigazda nagy irodalompartoló volt és baráti kapcsolat fűzte Tamásihoz. A találkozó végén Battyán-pusztán Hodek cinkos kacsintással fogadta Tamásit. A terített asztalon tányér, kenyér volt elhelyezve, de evőeszköz sehol. A gőzölgő birkapörköltet tálalták és a gazda jó étvágyat kívánt a számos vendégnek. Tamási a zsebéből kivette a bicskáját s jóízűen megkezdte az ebédet, a kenyérszeleteket bicskavégre szúrva mártogatott. A bicskátlanok ott szerencsét-

lenkedtek, amíg hoztak kést és villát. Az író meg is róttá őket, mondván: Farkaslakán férfiember bicska nélkül nem jár.

Pál Jóska a SZVOSZ (Szövetkezetek Országos Szövetsége) elnöke volt. Édesapja erdélyi származású. Többször bízták meg, hogy kísérje el Tamásit író-olvasó találkozóra. Egy alkalommal, már sötétedett, Biatorbágnál a hatalmas híd környékét eső utáni víz borította. Egy kis száraz folton ott szorongott egy rókafiú. A fényező megvilágította. Tamási leszállt, próbálta volna megfogni a rókafiút, mondván „Rókafiú, rókafiú, nem bántalak, állj meg, később elengedlek, mert a szabadság mindennél többet ér.” A rókafiú, úgy látszik, nem hitt Áronnak, valahogy egerutat kapva kiszabadult és eltűnt.

Szintén dr. Pál József leveléből tudtam meg a következőket. Pécs mellé ment szövetkezetet avatni, ahová Tamásit is meghívták tiszteletbeli elnöknek. A megnyitón a székely író szép beszédet tartott, ebben mondta el, hogy fiatal író korában a szülőfaluja, Farkaslaka meghívta a fogyasztási

*Tamási Gáspár
Jakab Zsigmond rajza*

szövetkezet tiszteletbeli elnökének. Jakab Antal (a férjem nagyapja), a szövetkezet akkori elnöke szép köszöntőt mondott, s neki mindig jólesett szülőfaluja bizalma. Az édesanyja – mesélte tovább Tamási – ezek után azt gondolta, hogy ő ingyen vásárolhat, ha a fia elnök. De kis kosarával sírva ment haza a bevásárlásból, mert néhány banival többet is fizetett, mint kellett volna. „Nekünk az a célunk, hogy ne sírjanak az édesanyák” – fejezte be a szövetkezetavató beszédet.

Jakab Rozália